

Pasja i tożsamość naukowca: o władzy i wolności umysłu²

Passion and identity of a scientist: about power and freedom of the mind

To dla mnie wielki zaszczyt i honor, że mogę dzisiaj, tutaj, w tej znakomitej uczelni, Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, wygłosić wykład inauguracyjny dla tak szacownej społeczności. Dziękuję Jego Magnificencji Rektorowi Arcybiskupowi Profesorowi Jerzemu Pańkowskiemu za zaufanie – dzień dzisiejszy jest bardzo ważny w mojej biografii akademickiej.

Szanowni Państwo. Żyjemy w trudnych akademickich czasach. Na nasze myślenie o nauce wpływa ewaluacja i wskaźnikowanie, różnego typu algorytmizacje i indeksacje. Profesorowie, doktorzy, doktoranci, są często redukowani w nich do ‘bitów informacji’. Nie są traktowani jako społeczność uczonych, lecz jako ‘społeczność statystyczna’ (por też Espeland, Stevens 2008. 419). Wyniki opartej o punkty ewaluacji służą klasyfikowaniu szkół wyższych, dyscyplin i poszczególnych naukowców.

¹ Prof. dr hab. Zbyszko Melosik, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

² Wykład wygłoszony podczas inauguracji roku akademickiego 2020/2021 w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. W wystąpieniu wykorzystano w dużym stopniu fragmenty książki: Melosik 2019.

Mathias Binswanger pisze w tym kontekście, że uniwersytety stały się „fabrykami publikacyjnymi” (Binswanger 2014, 21).

Z kolei Mats Alvesson i André Spicer uważają, że mamy obecnie do czynienia z redukowaniem nauki do „permanentnego przepływu artykułów” (Alvesson, Spicer 2016, 40). Podkreśla się, że wskaźniki punktowe ignorują więzi społeczne, prowadzą do depersonalizacji i rywalizacji. Nie są źródłem budowania społeczności naukowej i kultury koleżeńskiej. Pamiętajmy jednak przy tym, punkty są efemeryczne, w jednym roku są, a w innym ich nie ma. Pozycja oparta o punkty jest fluktuacyjna – zmienia się z roku na rok (por. Collins 2000, 27), a w rzeczywistości w naszym akademickim świecie o statusie naukowca nie decydują punkty, lecz jego realny wkład w rozwój wiedzy czy dyscypliny, napisane przez niego książki, kompetencje społeczne, charyzma, a także umiejętność tworzenia wspólnot – grup uczniów.

Ale nie chciałbym, aby moje dzisiejsze wystąpienie było krytyczne czy pesymistyczne. Są wartości, które trwają i przetrwają, stanowią bowiem rdzeń naszej tożsamości akademickiej. Są wartości, które nadają sens i wyznaczają trajektorie naszych akademickich biografii.

Jestem pewien, że wszyscy zgromadzeni na tej sali znakomicie pojmują pojęcie ‘pasja’. Zarówno w kontekście intelektualnym, jak i emocjonalnym. Pasja stanowi krystalizację naszej tożsamości. Po pierwsze to pasja uprawiania nauki – od powstania w umyśle naukowca problemu badawczego aż do opublikowania wyników prowadzonych badań. Odkrywanie nowej prawdy o świecie i konstruowanie jej w nową wiedzę stanowi proces i nie jest ‘nagłym aktem’ (wyjątek ‘eureka’ Archimedes’a tylko potwierdza tę regułę). W trakcie tego procesu myśl naukowca, czy to fizyka-eksperymentatora w laboratorium, czy historyka cierpliwie studiującego dawne rękopisy przekształca się i dojrzewa. Niekiedy powraca on do odrzuconych już idei czy pomysłów, niekiedy mknie jak Porsche na autostradzie po to, aby stanąć nagle przed czerwonym znakiem zakazu, bo okazało się, że to nie ta droga. Aż w końcu naukowiec – w wyniku długotrwałych systematycznych dociekań – podejmuje

decyzję: opublikuję wyniki badań. Cały przy tym czas dynamika jego działań definiowana jest przez pasję, kreującą nieustanną motywację, nieustanny pozytywny skok adrenaliny. Jak pisze Frederick Grinnell: „Emocjonalna ekscytacja, która towarzyszy odkryciu w nauce, wynika przede wszystkim z odczucia ułożenia skomplikowanych puzzli i że jest się pierwszym, który wie coś nowego o świecie” (Grinnell 2009, 22).

Nie ulega przy tym dla mnie wątpliwości, że w naukach humanistycznych i społecznych wyrazem ostatecznego urzeczywistnienia pasji, a także źródłem prestiżu – w kreowanej przez wspólne intersubiektywne znaczenia – społeczności naukowców jest książka. Podobnie utrzymuje Blaise Cronin: „dla wielu humanistów monografia pozostaje najbardziej szanowanym sposobem publikowania” (Cronin 2005, 22). Twierdzi się, że to właśnie książki mają „potencjał do kształtowania debaty akademickiej i publicznej” (Ward et al. 2009, 120). Linda McDowell uznaje, że w świadomości naukowców książka zachowała swój status „złotego standardu”, „książka pozwala na syntezę, refleksję i upowszechnianie idei” (Ward et al. 2009, 123). Alessandra di Tella pisze o tym następująco: „I także obecnie, wbrew presji, aby publikować artykuły w czasopismach, to monografia stanowi najbardziej znaczące kryterium przy szacowaniu statusu akademickiego i ocenie wkładu [w wiedzę – dop. ZM]” (Di Tella 2018, 43). Z kolei Tom Mole potwierdza: „Monografia jest w centrum naszego akademickiego życia” (Mole 2016, 14). Od wieków „kody i architektura strony były wbudowane w tkankę uniwersytetu i kariery” (Mole 2016, 13). Jednocześnie badania wykazują, iż naukowcy posiadają silną wewnętrzną intelektualną motywację do napisania monografii (Williams et al. 2009, 74) – jako wyrazu ich pasji i wolności w zakresie uprawiania nauki.

Jak powiedziałem na jednym z moich wystąpień konferencyjnych: „Istotą naszej biografii – jako naukowców – jest odkrywanie tajemnicy wiedzy, jest dążenie do zrozumienia prawdy. Nie ma nic piękniejszego niż ten nieprawdopodobnie ekscytujący proces, gdy kiedyś gęsim piórem, potem pracowicie długopisem, potem na maszynie do pisania,

a dziś zwykle na komputerze – składamy słowa, zdania układają się w akapity, te w rozdziały, w książkę. Na tym polega sens naszej pracy, niekiedy sens naszego życia”. Przypomnijmy sobie, każdy z nas, to nieprawdopodobne odczucie, gdy trzymaliśmy w dłoniach książkę naszego własnego autorstwa. Odczucie radości, satysfakcji, samorealizacji – to jest moment kulminacyjny, dla którego warte jest każde poświęcenie. Książka – to apogeum władzy i wolności umysłu.

Chciałbym w tym momencie wyeksponować pojęcie kultury szelestu kartek, która zdominowała zapewne młodość akademicką wielu z nas, gdy cierpliwie albo niecierpliwie pracowaliśmy w bibliotekach i archiwach. Wirtualizacja sposobów zdobywania informacji i wiedzy spowodowała, iż kultura szelestu kartek jest wypierana przez sfragmentaryzowane przekazy medialno-wirtualne, przez miliony ‘pedeefów’. A przecież to książka w swojej formie materialnej, stanowi, z mojej perspektywy, unikatową przestrzeń zdobywania doświadczenia, refleksji i kontemplacji. Tradycyjna biblioteka, z tysiącami książek na półkach, stanowi dla mnie odświeżającą przestrzeń dla Internetu i telewizji (których możliwości w żaden sposób nie kwestionuję). Gromadzenie i studiowanie książek w ich postaci materialnej (co oczywiście nie wyklucza posiadania tekstów na komputerowym twardym dysku) stanowi kontynuację tradycji kulturowej. Kultuwujmy zatem kulturę szelestu kartek!

Chciałbym powrócić w tym miejscu na moment do naszych ewaluacyjnych niepokojów, związanych z koniecznością gromadzenia punktów. Przedstawię w tym miejscu niezwykle interesujący paradoks. Oto w swoim znakomitym tekście Pierre Régibeau i Katherine E. Rockett dokonują analizy osiągnięć naukowych laureatów nagrody Nobla, z perspektywy istniejących metod formalnej punktowej ewaluacji. Wychodzą oni z bez wątplenia słusznego założenia, że nobliści są (i powinni być) uważani za „absolutny standard doskonałości w badaniach”, pewien typ „idealny” (Rockett, Régibeau 2015, 1). Podjęli oni jednak próbę zweryfikowania tego założenia. W tym celu utworzyli oni fikcyjną katedrę uniwersytecką złożoną z samych laureatów nagrody Nobla w dziedzinie

ekonomii, a następnie porównali jej wyniki z wynikami realnie istniejących katedr naukowych na uniwersytetach brytyjskich – tak, jak ujawniają się one w kontekście istniejącej punktowej ewaluacji, związanej przede wszystkim z rankingami czasopism naukowych. Okazało się, że – w przypadku brania pod uwagę ‘średniej’ liczby punktów za każdą publikację – wyniki osiągnięte przez katedrę składającą się z samych noblistów są bardzo przeciętne. Nie spełniają – jak to ujmują autorzy – nawet „standardów jakości”, które można uznać za „wysokie” (Rockett, Régibeau 2015, 2). Wyniki punktowe ‘hipotetycznej’ katedry noblistów były na przykład znacząco gorsze od wyników jednej z katedr o profilu ekonomicznym znakomitego *University College of London*, ale także gorsze od posiadającej znacznie niższy prestiż katedry *University of Warwick*. Sytuacja zmienia się jednak, jeśli weźmiemy pod uwagę liczbę cytowań tekstów opublikowanych przez członków ‘symulowanej’ katedry noblistów, w porównaniu z realnymi katedrami. W tym przypadku nobliści mają absolutnie zdecydowaną przewagę (Rockett, Régibeau 2015, 22-28).

W kontekście pasji chciałbym też przywołać pojęcie ‘rdzenia tożsamości’ akademickiej. Stanowi on rezultat wielowiekowej tradycji dotyczącej tożsamości uczonego i tożsamości uniwersytetu, tradycji, o której tak pięknie pisze Renata Nowakowska-Siuta w swojej książce „Romantyczny i Pragmatyczny. Idea niemieckiego uniwersytetu neohumanistycznego i jej społeczne rekonstrukcje” (Nowakowska-Siuta 2018). Tożsamość ta jest ciągła, trwała przez wieki, niezależnie od różnego typu uwikłania nauki w ideologie czy komercjalizację. Nauka nie zaczyna się w każdym pokoleniu od nowa. Tożsamość naukowców i uniwersytetów jest (re)konstruowana w czasie, jednakże ‘wokół’ owego rdzenia; nie mamy tu nigdy do czynienia ze zjawiskiem ‘wymiany’ tożsamości na inną.

Wydaje się, że pasja stanowi integralną część tego rdzenia. Od początku istnienia nauki to właśnie ona inspirowała oraz angażowała badaczy i odkrywców. Można ją także umieścić w przekazywanym z pokolenia na

pokolenia przekonaniu, że celem nauki jest odkrywanie prawdy i organizowanej wokół niej wiedzy. Przekonanie to znajduje się nadal w 'sercu' nauki (jakkolwiek zabrzmi to idealistycznie i górnolotnie) – niezależnie od występującego niekiedy jej podporządkowania ekonomii czy polityce.

Dodam jeszcze, że nauka jest w powszechnym przekonaniu, zdominowana przez kategorie rozumu i racjonalności. James W. McAllister twierdzi jednak, i zgadzam się z tym, że chociaż w nauce „wskaźnik prawdy” jest dominujący, to jednak kryteriom kognitywnym towarzyszą często kryteria estetyczne. Holenderski fizyk Hendrik Lorentz tak pisał o osiągnięciach Einsteina: „Teoria względności ma najwyższy stopień jakości estetycznej: każdy miłośnik piękna musi życzyć sobie, aby była prawdziwa” (por. McAllister 1989, 28). Prawda i piękno w teorii Alberta Einsteina współlistnieją ze sobą. To pierwsze pojęcie odnosi się w przypadku jego odkryć do „zewnętrznych faktów, a to drugie do «naturalności» i «logicznej prostoty» pojęć i ich wzajemnych związków, co wszystko razem konstytuuje podstawowe zasady teorii” (McAllister 1989, 29). Także w przypadku matematyki wyróżnia się takie kryteria estetyczne, jak na przykład prostota czy symetria (McAllister 2005, 15). Jako socjolog edukacji mogę potwierdzić, iż niektóre ze znanych mi teorii wywoływały u mnie odczucie 'estetycznej elegancji', a to z uwagi na swoją ujmującą właśnie prostotę, która – przy wykorzystaniu bardzo żywotnych intelektualnie pojęć i kategorii – pozwalała na zrozumienie i opisanie bardzo niekiedy skomplikowanych procesów czy zjawisk.

Można zadać tutaj za Jamesem Welchem pytanie: czy w nauce występują wyłącznie „logiczne i empiryczne metody”, czy też jest dla niej miejsce na intuicję? Jego zdaniem, intuicja jest źródłem nowej bogatej dynamicznej „sytuacji kognitywnej”, pozwala na przekroczenie dotychczasowego sposobu myślenia (Welch 2007, 135.137). James Welch podkreśla przy tym, że naukowiec jest niekiedy zaskoczony „nagłością” pojawiających się u niego nowych myśli i pomysłów, jednak jest to rezultat podświadomego przetwarzania uprzednich doświadczeń i wiedzy (Welch 2007, 137). Intuicja umożliwia nagły „błysk pozwalający na

wgląd”, będący jednak zwykle skutkiem głębokiej wiedzy i kompetencji w jakiejś dziedzinie (Welch 2007, 140). I być może w tym miejscu można przywołać momenty eureka, które „wymagają nieciągłych [...] kognitywnych odpowiedzi i dostarczają apogeum pełnego inspiracji, błyskotliwego wejrzenia”, głębokiego i zachwycającego (Steyn, Buys 2010, 15). Przytoczę w tym miejscu fascynujące słowa, których autorem jest znakomity fizyk Harold G. Cassis: „Podczas słuchania koncertu fortepianowego nagle przysłała mi do głowy idea [...] Gdy symetria związków fizycznych stała się dla mnie oczywista, doświadczyłem wielkiej ekscytacji” (por. McAllister 1989, 33). W takich momentach pojawia się u naukowca wręcz stan euforii, który wynika z poczucia nagłego wyjścia poza to, co już zdawało się być ostatecznie ‘ustanowione’. Pojawia się owa sekunda inspiracji i olśnienia!

Książki i artykuły – i to nie tylko te w wysoko punktowanych czasopismach – są wyrazem pasji. Wspólna pasja w zakresie uprawiania nauki stanowi jedno z najważniejszych źródeł naszej wspólnoty akademickiej, zarówno w ramach poszczególnych dyscyplin, jak i instytucji, na poziomie kraju i świata. To nas wyróżnia – akademicka wspólnotowość. Posiadamy unikatową władzę i wolność kreowania wspólnot, których znakomitą krystalizacją jest nasza obecność na tej dzisiejszej wspólnie uroczystości.

Drugi kontekst pasji związany jest z przekazywaniem wiedzy, kompetencji i wartości studentom podczas wykładów i seminariów. Wówczas to urzeczywistniana jest nasza odpowiedzialność za kształtowanie tożsamości młodych ludzi, stanowiących integralną część wspólnoty akademickiej.

Pasja akademicka – jak wykazują to Susanna Halonen i Tim Lomas – „prowadzi do wytworzenia pozytywnych emocji i poczucia satysfakcji, jest energetyzująca i inspirująca, daje poczucie wolności, a także poczucie autentyczności” (Halonen, Lomas 2014, 23). Działalność akademicka, której źródłem jest pasja prowadzi – jak piszą Richard M. Ryan i Edward L. Deci – do „budowania pewności siebie, co w relacji

zwrotnej prowadzi do lepszych rezultatów, wytrwałości i twórczości, jak również zwiększenia poziomu energii i generalnego zwiększenia jakości życia” (Ryan, Deci 2000, 69). W trakcie urzeczywistnienia pasji ma miejsce zarówno proces odkrywania przez naukowca samego siebie, jak i konstruowania swojej tożsamości w kontekście epistemologicznym, jak i paradygmatycznym³.

Możliwości urzeczywistniania pasji są na uniwersytetach nieodłącznie związane z ideą wolności akademickiej, poczuciem upodmiotowienia, przede wszystkim w zakresie wyboru problemów badawczych i metod badań, jak i sposobów upowszechniania wiedzy, poprzez publikacje i wykłady akademickie.

Wolność akademicka nie odnosi się jednak tylko do autonomii uniwersytetu oraz wolności w zakresie uprawiania nauki i dydaktyki. Jestem przekonany, że jej integralnym komponentem jest (niezależnie od zewnętrznych okoliczności) wolność myślenia przez jednostkę. Tak więc jednym z najistotniejszych źródeł wolności akademickiej jest socjalizowanie kolejnego pokolenia młodych naukowców w ową wolność myślenia; tak, aby stanowiła ona nienaruszalny rdzeń ich naukowej tożsamości. Bez wolności myślenia jednostki nie ma możliwości urzeczywistniania idei wolności akademickiej. W przeciwieństwie do narzucania sposobów myślenia kreowanie wolności myślenia, stanowi podstawę twórczego intelektualizmu, ale nie tylko. Powoduje ona, iż tożsamość naukowca ‘wymyka się’ zewnętrznym presjom i ograniczeniom. Niezależnie bowiem od warunków zewnętrznych pozostaje *de facto* poza zewnętrzną jurysdykcją. Wolność myślenia – myślenia otwartego i refleksyjnego pozwala, jak jestem o tym przekonany, na posiadanie krytycznego dystansu wobec polityki, ekonomii i menedżeryzmu. I właśnie ta wolność – aby odwołać się do rozważań Renaty

³ Na ten temat por. autobiograficzny tekst Sylwii Jaskulskiej „O wyrastaniu z pasji” (Jaskulska 2015).

Nowakowskiej-Siuty – wraz z odpowiedzialnością współtworzy rdzeń funkcjonowania uniwersytetu (Nowakowska-Siuta 2018, 29).

Powtórzę przy tym raz jeszcze: pozytywny kontekst kultywowania pasji jest bez wątpienia związany z ideą wspólnotowości. Z jednej strony rozważać ją można w odniesieniu do całej społeczności akademickiej, do kontekstu instytucjonalnego. Jednak w rozważaniach dotyczących pasji równie ważne jest istnienie społeczności akademickich związanych z poszczególnymi dyscyplinami naukowymi. Można w tym kontekście przytoczyć pogląd Mary Henkel, iż to właśnie identyfikacja z dyscypliną naukową jest źródłem „indywidualnych i kolektywnych wartości”; to właśnie ona ma największy wpływ na tożsamość naukowca i jego poczucie „autentyczności” (por. Quigley 2011, 23). To właśnie w ramach działań skoncentrowanych wokół dyscypliny naukowej urzeczywistniana jest także, zdaniem Talcotta Parsonsa i George’a Platta, idea wolności akademickiej (Parsons, Platt 1975, 128-129.364). To w przestrzeni dyscypliny mamy do czynienia z pewną „standardyzacją identyfikacji społeczności badawczych”, której punktem wyjścia jest odwoływanie się do tej samej literatury (Woolgar 1976, 236) oraz tych samych ‘klasyków’, jak również budowanie teorii i podejmowanie badań w ramach jasno zdefiniowanego choć zmiennego w czasie pola problemowego. Uznaje się więc, że główne rozróżnienie między dyscyplinami ma charakter ‘kognitywny’ w kontekście przyjmowanych ‘celów epistemologicznych’, przedmiotu badań, metod i technik oraz form ewaluacji (Woolgar 1976, 246). Każda dyscyplina ma swój „epistemologiczny styl” (Lamont 2009, 54). Ogromną rolę w rozwoju i definiowaniu dyscyplin odgrywa kontekst językowy. Dyscyplina jest „społecznością języka/mówienia”, jej funkcjonowanie opiera się o „wspólne zasady językowe” (Li 2009, 102). Tak więc dyscypliny naukowe – jako źródło wspólnej identyfikacji – posiadają niezwykły potencjał integracji. I to właśnie w ramach dyscyplin urzeczywistnianie pasji jest jednym ze źródeł statusu i szacunku.

Są słowa magiczne w naszym życiu. Słowa, które elektryzują. Słowa – symbole, słowa, które darzymy szacunkiem. Słowa, które same w sobie

są optymistyczne, bowiem zawierają obietnicę i nadzieję. Są takie słowa. Słowa, które przemawiają do wyobraźni. Akademia to słowo optymistyczne, uniwersytet – to słowo optymistyczne. To słowa wymawiane z szacunkiem. Tak – pasja i wolność akademicka to słowa magiczne.

Pamiętajmy przy tym, że rdzeń wolności akademickiej i rdzeń pasji znajdują się w tożsamości każdego profesora, każdego akademika. Jest to stan serca i umysłu, który można zawsze zachować wbrew wszelkim zewnętrznym okolicznościom. Pamiętajmy – posiadamy tę wolność i tę władzę, która sprawia, iż nasza społeczność jest unikatowa, nie zawaham się stwierdzić – elitarna.

Bibliografia

- Alvesson, Mats, i André Spicer. 2016. „(Un)conditional Surrender. Why do professionals willingly comply with managerialism?” *Journal of Organizational Change Management* 29 (1): 29-45.
- Binswanger, Mathias. 2015. „How Nonsense Became Excellence: Forcing Professors to Publish.” W *Incentives and Performance. Governance of Research Organizations*. Red. Isabell M. Welp, Jutta Wollersheim, Stefanie Ringelhan, Margit Osterloh, 19-32. Heidelberg/New York/Dordrecht/London : Cham/Springer.
- Collins, Randall. 2000. „Situational Stratification: A Micro-Macro Theory of Inequality.” *Sociological Theory* 18 (1): 17-43.
- Cronin, Blaise. 2005. *The Hand of Science. Academic Writing and Its Rewards*. Lanham: Scarecrow Press.
- Di Tella, Alessandra. 2018. „Digital Humanities and e-commerce: considerations on digital monographs.” *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Digitalia* 63 (1): 41-54.
- Espeland, Wendy N., i Mitchell L. Stevens. 2008. „A Sociology of Quantification.” *Archives of European Sociology* 49 (3): 401-436.
- Grinnell, Frederick. 2009. *Everyday Practice of Science: Where Intuition and Passion Meet Objectivity and Logic*. Oxford: Oxford University Press.

- Halonen, Susanna, i Tim Lomas. 2014. „A passionate way of being: A qualitative study revealing the passion spiral.” *International Journal of Psychological Research* 7 (2): 17-28.
- Jaskulska, Sylwia. 2015. „O wyrastaniu z pasji.” *Rocznik Pedagogiczny* 38: 167-174.
- Lamont, Michèle. 2009. *How Professors Think. Inside the Curious World of Academic Judgment*. Cambridge, MA/London: Harvard University Press.
- Li, Cissy. 2009. „The Study of Disciplinary Identity – Some Theoretical Underpinnings.” *HKBU Papers in Applied Language Studies* 13.
- McAllister, James W. 2005. „Mathematical beauty and the evolution of the standards of mathematical proof.” W *The Visual Mind II*. Red. Michele Emmer, 13-34. Cambridge: The MIT Press.
- McAllister, James W. 1989. „Truth and Beauty in Scientific Reason.” *Synthese* 78: 25-51.
- Melosik, Zbyszko. 2019. *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Mole, Tom. 2016. „The Academic Book as Socially-Embedded Media Artefact.” W *The Academic Book of the Future*. Red. Rebecca E. Lyons, Samantha J. Rayner, 11-17. New York: Palgrave Macmillan.
- Nowakowska-Siuta, Renata. 2018. *Romantyczny i pragmatyczny. Idea niemieckiego uniwersytetu neohumanistycznego i jej społeczne implikacje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej.
- Parsons, Talcott, i George M. Platt. 1975. *The American University*. Harvard: Harvard University Press.
- Quigley, Steven Anthony. 2011. „Academic Identity: A Modern Perspective.” *Educate* 11 (1): 20-30.
- Rockett, Katharine, i Pierre Regibeau. 2015. „A Tale of Two Metrics: Research Assessment vs Recognised Excellence.” Referat przedstawiony na *Economic Policy 62nd Panel Meeting Hosted by the Banque Centrale du Luxembourg*, Luksemburg, 16-17 października.

- Dostęp: 2021.12.01. <http://www.economic-policy.org/wp-content/uploads/2015/10/A-tale-of-two-metrics.pdf>.
- Ryan, Richard M., i Edward L. Deci. 2000. „Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-Being.” *American Psychologist* 55 (1): 68-78.
- Steyn, Jesper, i Andre J. Buys. 2010. „Creativity and eureka in science and engineering.” *South African Journal of Industrial Engineering* 5: 1-17.
- Ward, Kevin, et al. 2009. „The future of research monographs: an international set of perspectives.” *Progress in Human Geography* 33 (1): 101–126.
- Welch James. 2007. „The Role of Intuition in Interdisciplinary Insight.” *Issues in Integrative Studies* 25: 131-155.
- Williams, Peter et al. 2009. „The role and future of the monograph in arts and humanities research.” *Aslib Proceedings. New Information Perspectives* 61 (1): 67-82.
- Woolgar, Steve W. 1976. „The Identification and Definitions of Scientific Collectivities.” W *Perspectives on the Emergence of Scientific Disciplines*. Red. Gerard Lemaine, Roy Macleod, Michael Mulkey, Peter Weingart, 233-246. Paris/Chicago: The Hague.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXIII

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2021

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

bp prof. ucz. dr hab. Marcin Hintz, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 18,5. Nakład: 100 egz.

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

IN MEMORIAM

Prof. dr hab. Michał Pietrzak 1097

ARTYKUŁY

MAREK JERZY UGLORZ, *Praktyczna duchowość według autora 1. Listu św. Jana* 1099

RAFAL MARCIN LESZCZYŃSKI, *Logos w sporach trynitarnych pierwszej połowy IV wieku* 1143

DOROTEUSZ SAWICKI, *Św. Spirydon – Dekalog żywotem zapisany* 1173

KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI, *Human Person as God's Creation in the Great Canon of St. Andrew of Crete* 1213

ANDRZEJ KUŹMA, *Zagadnienie postu w dokumencie Wielkiego Soboru Kościoła Prawosławnego, Kreta 2016* 1233

ADRIAN KORCZAGO, *Duszpasterski wymiar komunikacji interpersonalnej i dialogu kulturowo-religijnego na przykładzie działalności Society for Intercultural Pastoral Care and Counselling* 1251

МАРОШ ШИП, БОГУСЛАВ КУЗЫШИН, *Спиритуальный аспект ухода за пациентом в паллиативной помощи* 1309

PIOTR NOWAK, *Kształcenie pracowników kościelnych w seminariach ewangelikalnych w Polsce, powstałych i działających w latach 1945-1950* 1329

ARTUR ALEKSIEJUK, *Rozwój osobowości integralnej jako nadrzędny cel pedagogii historyzoficznej Iwana Kiriejewskiego (1806-1856)* 1345

ELŻBIETA ALEKSIEJUK, *Duchowość i wychowanie dziecka w refleksji pedagogicznej Wasilija Zienkowskiego* 1381

PAWEŁ BORECKI, *Specyfika ustawowej regulacji statusu Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Ujęcie porównawcze* 1401

OLEKSANDR BILASH, MARIYA MENDZHUL, *Religious holidays in the legislation of Ukraine* 1425

MATERIAŁY

ZBYSZKO MELOSİK, <i>Pasja i tożsamość naukowca: o władzy i wolności umysłu</i>	1441
--	------

KRONIKA

<i>Inauguracja roku akademickiego 2021/2022 (7 października 2021)</i> (JERZY BETLEJKO).....	1453
<i>Sesja naukowa ku czci śp. ks. prof. Witolda Benedyktowicza w 100. rocznicę jego urodzin (22 października 2021)</i> (ZBIGNIEW KAMIŃSKI).....	1455
<i>Konferencja naukowa „Oblicza Pentekostalizmu Jako Chrześcijańskiej Tradycji Mistycznej. Perspektywa Międzywyznaniowa i Religioznawcza” (26 listopada 2021)</i> (PIOTR NOWAK, ANDRZEJ MIGDA).....	1467
<i>Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Status prawny prawosławia we współczesnej Polsce” (8 grudnia 2021)</i> (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI)	1473
Wykaz autorów	1476
Recenzenci „Rocznika Teologicznego” w roku 2021	1478

Contents

IN MEMORIAM

<i>Prof. Michał Pietrzak PhD habil</i>	1097
--	------

ARTICLES

MAREK JERZY UGLORZ, <i>Practical spirituality according to the author of the 1st Epistle of St. John</i>	1099
RAFAL MARCIN LESZCZYŃSKI, <i>The Logos in the trinitarian disputes of the first half of the 4th century</i>	1143
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>St. Spyridon – the Decalogue written in life</i>	1173
KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI, <i>Human Person as God's Creation in the Great Canon of St. Andrew of Crete</i>	1213
ANDRZEJ KUŹMA, <i>The issue of fasting in the document of the Great Council of the Orthodox Church, Crete 2016</i>	1233
ADRIAN KORCZAGO, <i>Pastoral dimension of interpersonal communication and cultural-religious dialogue on the example of the activity of the Society for Intercultural Pastoral Care and Counselling</i>	1251
MAROŠ ŠIP, BOHUSLAV KUZYŠIN, <i>Spirituality as an Aspect in the Care of a Patient in Palliative Care</i>	1309
PIOTR NOWAK, <i>Education of Church Workers in Evangelical Seminaries Founded and Operating in Poland from 1945 to 1950</i>	1329
ARTUR ALEKSIEJUK, <i>Integral Historiosophical and Humanistic Pedagogy of Ivan Vasilyevich Kireyevsky (1806-1856)</i>	1345
ELŻBIETA ALEKSIEJUK, <i>Spirituality and education of a child in the pedagogical reflection of Vasilij Vasilevich Zenkovskiy</i>	1381
PAWEŁ BORECKI, <i>The specificity of statutory regulation of status Polish Autocephalous Orthodox Church. Comparative approach</i>	1401
OLEKSANDR BILASH, MARIYA MENDZHUL, <i>Religious holidays in the legislation of Ukraine</i>	1425

MATERIALS

ZBYSZKO MELOSİK, <i>Passion and identity of a scientist: about power and freedom of the mind</i>	1441
--	------

CHRONICLE

<i>Inauguration of the academic year 2021/2022 (7th October 2021)</i> (JERZY BETLEJKO).....	1453
<i>Scientific session on the occasion of the 100th birthday jubilee of the late Rev. Witold Benedyktowicz (22th October 2021)</i> (ZBIGNIEW KAMIŃSKI).....	1455
<i>Scientific conference: “Aspects of Pentecostalism as a Christian Mystical Tradition. Cross-denominational and religious studies perspectives” (26th November 2021)</i> (PIOTR NOWAK, ANDRZEJ MIGDA).....	1467
<i>National Scientific Conference “The Legal Status of Orthodoxy in Contemporary Poland” (8th December 2021)</i> (TADEUSZ J. ZIELIŃSKI)	1473
List of authors	1476
List of reviewers of “Theological Yearbook” in 2021	1478

Wykaz autorów

Marek Jerzy Uglorz, m.uglorz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Rafał Marcin Leszczyński, rafalmarcin5@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Doroteusz Sawicki, d.sawicki@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Krzysztof Leśniewski, krzysztof.lesniewski@kul.pl, Katedra Teologii Prawosławnej, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

Andrzej Kuźma, a.kuzma@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Adrian Korczago, a.korczago@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Maroš Šip, maros.sip@unipo.sk, Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove, Masarykova 15, 080 01 Prešov, Slovakia

Bohuslav Kuzyšin, bohuslav.kuzysin@unipo.sk, Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove, Masarykova 15, 080 01 Prešov, Slovakia

Piotr Nowak, p.nowak@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Artur Aleksiejuk, a.aleksiejuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Elżbieta Aleksiejuk, e.aleksiejuk@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Paweł Borecki, pawelborecki@op.pl, Zakład Prawa Wyznaniowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski, Collegium Iuridicum I, pok. 228, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa

Oleksandr Bilash, oleksandr.bilash@uzhnu.edu.ua, Uzhhorod National University; Kapitulna st. 26, 88000 Uzhhorod, Ukraine

Mariya Mendzhul, marija.mendzhul@uzhnu.edu.ua, Uzhhorod National University; Kapitulna st. 26, 88000 Uzhhorod, Ukraine